

„Jevgeni Onegin“

„Rahva Hääl“ (?)

RT „ESTONIA“ LAVAL

26.5.1949

Geniaalse vene luuletaja A. S. Puškini 150. sünni-aastapäeva tähistamiseks lavastas RT „Estonia“ P. Tšaikovski 7-pildilise ooperi „Jevgeni Onegin“, mille libreto aluseks on Puškini samanimeline värs-romaan.

A. S. Puškin oli vene kirjandusliku keele looja ja uue, realistliku vene kirjanduse rajaja. Tema „Jevgeni Onegin“, mis kujunes vene XIX sajandi realistliku romaani tiitel-leheks, annab laiahaardelise pildi vene aadliskonna elust 20-ndail aastail, olles jõuliseks südistuskõneks jõudeelu elavate, hingetute ja egoistlikult moraalist läbiimbnud loojeneva feodalismi alustugede vastu. Tolleaegne õhkkond „kõrgemas seltskonnas“ külmetas surnuks inimese üllad tunded ja andekuse. Tatjana ning Lenski traagika ja Onegini üksindus on eredaks näiteks oma aja eesrindlikumate inimeste kurvast saatusest. Kuid need olid ka inimesed, kelle hulgast võrsusid esimesed vene aadlikud-revolutsionäärid, dekabristid.

Puškin sai aru dekabristide võimetusest muuta paremaks ühiskondlikku korda, kuid ta ei võinud veel tollal näha neid jõude, kes oleksid olnud suutelised võitlust jätkama. Tollal ei olnud veel uut põlvkonda, revolutsioonilisi demokraate. Kuid Puškin näitas oma romaanis eredalt, et oneginid, hääbuva pärisorjusliku korra poolt väimselt ja moraalselt rikutud inimesed, aadlikud-intelligendid, ei ole võimelised teed rajama paremale elule, rääkimata ühiskondlikust võitlusest. Tõstes vene tegelikkusest esile Onegini kuju, alustas Puškin ühtlasi selle kuju kriitikat, valmistades ette pinda revolutsiooniliste demokraatide tegevusele.

Tšaikovski mõistis „Jevgeni Onegini“ suurust; värsromaani tege-

laste tunded ja elamused olid talle lähedased. Dramaatiline motiiv oma aja paremate inimeste ideaalide purunemisest karmis tõelisuses sai aluseks tema ooperile, või nagu ta seda nimetas, lüüriilistele stseenidele. Teadlikult loobudes senini ooperižanrile iseloomulikust pompoosest finaalist, näitab Tšaikovski lõppstseenis, ja samuti duellistseenis, inimliku tunde triumfi. Lootused õnnele ei täitu ühiskondliku surve sunnil. Elu ja armastus triumfeerivad aga hoolimata kangelaste füüsilisest või vaimsest hukkumisest.

Inimeste üllaid tundeid ja püüdlusi kuiutades ei lasku Tšaikovski siiski dramaatilisse paatosse ega kunstlikku melodramaatikasse; tema väljenduslaadi iseloomustavad siirus, tundeüksus ja keskendatus.

Tšaikovski väljapaistvamate teoste surematuse pandiks on tema muusika rahvalähedus ja sügav ideelisus, mis kajastab tsaari-Venemaa ühiskonna eesrindlikuma osa tunge „valguse poole“. See võitlus pimedusega ja kirglik protest ülekohtu ja vägivalda vastu on Tšaikovski kunstniku-credoks.

Tšaikovski arendas edasi Glinka meetodit iseloomustada kangelasi mitte juhtmotiiviga, vaid neile omase ja neid iseloomustava intonatsioonide kompleksiga — psühholoogilist seisundit väljendava juhtteemaga. „Onegini“ juhtteema mõtestab veenvalt ja haaravalt lahti kujutatavat epohhi ja selle traagilisi vastuolusid.

RT „Estonias“ lavastas ooperi küllalisena Vene NFSV teeneline kunstnik Aleksander Viner. Sm. Vineri lavastus aitas paljugi kaasa „Onegini“ ideede lahtimõtestamisele; loovas koostöös näitlejatega anti meelde jääv etendus. Eriti õnnestu-

nud olid kirjastseen ja duellistseen. Oskuslikult oli rakendatud tegevuse koor. Näeme laval Puškini kaasajale tüüpiliste ühiskondlike kihtide esindajaid — avarahingelist vene külarahvast, provintsiaalset mõisnikkonda ja etikettis tardanud aristokraatiat. Ainult esimeses pildis ootasime rohkem provintsiaalsust, „kolkalisust“, ja Larina isiku juures vähem välist korrektsust ja mõnevõrra hooletusse jäetud välimust (mida korraldatakse ainult külaliste tuleku puhul). See aitaks vaatajakuulajal teravamalt tajuda nende inimeste elu tühisust ja halli perspektiivitust, reljeefsemalt välja tõsta Onegini pealinliku „dandy“ „meeteorse“ ilmumise mõju sellesse mahajäetud nurka ja süvendaks ka Tatjana armumise mõistmist. Põhjendamatu tundus raugastunud teenri kuju sissetoomine.

Onegini osas esinevad käesolevas lavastuses T. Kuusik, V. Veikat ja G. Ots. Nähtud etendustel kehatas nimiosalist Vootele Veikat, kelle esinemine nii vokaalselt kui ka mänguliselt oli kunstnikule tublik saavutuseks. V. Veikat suutis vaatajat veenda, et Onegini tasakaalukus, iroonilisus ja rõhutatult suurlinlik käitumine on maskiks, mis varjab teravat rahuldumatu sihitu eluga, milles ei leidu talle ei kohta ega tegevust. Onegin on oma kaasaegse sotsiaalse keskkonna vili. Tema hästivarjatud sisemaailm ja inimlikkus paljastuvad järk-järgult — juba tema sõprus unistleva noorukist poeedi Lenskiga laseb aimata tema tõelist olemust.

Tatjana osas esinevad Eesti NSV teeneline kunstnik Marta Rungi (venekeelses koosseisus) ja Linda Sellistemägi (eestikeelses koosseisus) manasid meie silmade ette ilmeka

tõetruudusega algul suurt õnne igatseva, kuid läbi sentimentaalse romaani prisma elule vaatava neiu kuju ja hilisema väärrika suurmaailmadaami, kes on omandanud siseelamuste välise varjamise kunsti. Ka Oneginit esmakordselt nähes ja temasse armudes tunnetas ta viimast ainult ideaalkujuna raamatumaailmast. Mõlemad kunstnikud suutsid Tatjana osa lahti mõtestada; ainult M. Rungit kunstnikupsema tulemuse saavutamiseks võiks soovida veelgi tundeerksamat reageerimist Tšaikovski ammen-damatus partituuris fikseeritud vii-teile lavalise tegutsemise kohta.

Tšaikovskile oli Tatjana eriti lähedane, geniaalselt väljendas ta orkestrikeeles Tatjana kõige salajasemaid ja pühamaid mõtteid ja tundeid. Eriti meelde jääv oli Sellistemäe esinemine kirjastseenis — kuulsime ärkamas võimsat tunnet, mis oli alguses ainult ähmaselt tajutav, kuid muutus üha tugevamaks ja vallutavamaks. Edasi nägime kunstnike usutavas ettekandes tütarlapse valu ja häbi Onegini õilsaid, kuid armuleegist soojendamata manitsussõnu kuulates. See traagiline kogemus aitas avada neiu silmad vajaduse suhtes võidelda illusionismi vastu, ja ta allus teadlikult paratamatusele, võttes kokku kogu oma tahte ja hingjõu. Tatjana kujus on kehatunud Puškini ja Tšaikovski humanistlikud ideaalid, nende usk inimesse.

Iseloomult ja ajavaimult romantist noort poeeti Lenskit kehatavad Eesti NSV teeneline kunstnik Martin Taras ja ooperilaval debüteeriv O. Pöder. Lenski ja Tatjana intonatsioonidele on omane suur soojus, neile kuulub helilooja elavaim kaastunne. Lenski on õilsahingeline, kuid eluvõoras unistaja. Belinski kirjutas temast: „Ta ei kuulunud selliste iseloomude hulka, kellele elada tähendas areneda ja edasi minna. See oli — kordame — romantik, ja muud midagi.“ Lenski ei näinud, et tema poolt palavalt armastatud

Olga ei vasta tema poeetilise kujutelmadele ideaalile ega vääri eluga mängimist duellil M. Tarases, kes esines hästi tüli- ja duellistseenis, oli vähetunda nooruslikku tulisust ja joo-vastust esimese pildi armastusaarias.

O. Põdra esimene tunnustust päl-viv esinemine lubab loota, et noorest lauljast võib võrsuda tubli täiendus meie ooperilauljaille. O. Põdral on meeldivatämbriline, kuigi veel mitte küllaldaselt kandev hääl. IV pildi tülistseenis suutis O. Pöder anda nii laululiselt kui ka mängult hea kunstilise elamuse, kuid esinemine I pildis ja duellistseenis jäi mõnevõrra kahvatumaks.

Tatjana hoidja ja tegeliku kasvataja Filipovna vastutusrikkas osas esinesid Madli Poola ja Aleksandra Pranno.

Nad oskasid õigesti lahti mõtestada Filipovnat iseloomustavaid jooni, luues elulise muusikalis-mängulise kuju.

Larinat kehatas Leida Soom, kes andis hästi edasi oma vokaalpartii. Mänguliselt aga oleks tahtnud näha teda tugevamate sidemetega köide-tuna provintsilise tegelikkuse ja väikekodanlike harjumuste ning eelarvamuste külge. „Meil harjumus on antud kõrgemalt poolt ja ta on õnne asendajaks“ — see Larina „deklaratsoon“ oleks pidanud kajastuma selgemini koduses elus ja ümbruskonnas.

Orkester Priit Nigula juhatusel pakkus hea elamuse, ainult paiguti dramaatilisematel kohtadel oleks vaja olnud suuremat diskreetsust. Mõnel puhul kippus orkestripartii laulu matma.

Tunnustavalt tuleb mainida ka A. Peeki lavakujundust (eriti kaunis oli III pildi vene maastik) ja Eesti NSV teenelise kunstitegelase N. Mei kostüüme.

RT „Estonia“ on käesoleva lavastusega teinud tänuväärse töö, saavutanud tõhusa kunstilise tulemuse.

L. Normet